

DARIUSZ WASIAK

ORCID: 0000-0001-6057-7475

Uniwersytet WSB Merito we Wrocławiu

RYNEK USŁUG APTECZNYCH A POLSKI SYSTEM PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY. ZARYS PROBLEMATYKI¹

Abstrakt: Ustawa z dnia 1 marca 2018 roku o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu obliuguje każdego przedsiębiorcę do jej przestrzegania w zakresie, w jakim przyjmuje lub dokonuje on płatności za towary w gotówce o wartości równej lub przekraczającej równowartość 10 000 euro. Co ważne, obowiązek ten istnieje bez względu na to, czy transakcja taka jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja, czy kilka operacji, które wydają się ze sobą powiązane. Dlatego też do katalogu tego zaliczyć należy również przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie szeroko rozumianych usług aptecznych. Stopień ich przygotowania do stosowania ustawy nie jest jednak zadawalający. Być może dlatego, że w art. 2 tejsze ustawy nie odnajdziemy wprost informacji o tym, że przedsiębiorcy prowadzący usługi apteczne są w ramach wystąpienia powyższej okoliczności utożsamiani z instytucją obowiązaną do jej przestrzegania. A może dlatego, że polski system AML/CFT jest ułomny i generuje pokłady wątpliwości w odniesieniu do jego funkcjonowania.

Słowa kluczowe: ustawa AML/CFT, polski system AML/CFT, transakcje okazjonalne, transakcje gotówkowe, apteki, usługi apteczne, pranie pieniędzy, *compliance*

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Na podstawie ogólnodostępnych danych statystycznych umieszczonych w internecie można przyjąć, że rynek usług aptecznych w Polsce teoretycznie maleje. Kurczy się wręcz prognozowo według autora publikacji² o około 10% rocznie, co skutkować może tym, że do końca 2022 roku na terenie Polski pozostanie tylko (lub aż) około 13 tysięcy czynnych aptek. Pomimo tak nakreślonych raczej negatywnych prognoz dla danej branży należy jednocześnie przyjąć, że rynek

¹ Artykuł jest rozszerzoną wersją referatu wygłoszonego podczas konferencji zorganizowanej w dniu 20 września 2022 roku na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii UW na temat *Reglamentacja działalności gospodarczej na rynku aptecznym. Uwarunkowania konstytucyjno-prawne*.

² Por. <https://magazyn-recepta.pl/rynek-apteczny-w-polsce/> (dostęp: 28.11.2022).

ten generuje i będzie nadal generował znaczące przychody. A co za tym idzie, rynek ten jest i niezmiennie będzie nadal dość specyficznym polem występowania ryzyk finansowych i prawnych zarazem. W szczególności mowa tu o ryzykach będących następstwem lub wynikających wprost z nieprzestrzegania przepisów ustawy z dnia 1 marca 2018 roku o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu³ — dalej jako ustawa AML/CFT⁴. Brak bowiem wiedzy przedsiębiorcy świadczącego usługi apteczne o tym, czy przeprowadzone z jego udziałem transakcje gotówkowe z określonym klientem przekraczają 10 000 euro, należy teoretycznie zakwalifikować jako nierealizowanie przez niego wymagań stawianych przez przepisy ustawy AML/CFT. Teoretycznie, albowiem obecna niedoskonałość polskiego systemu AML/CFT sprawia, że zaprezentowana — tylko teoretycznie — oczywistość nie jest możliwa do zrealizowania w obecnym stanie prawnym bez naruszenia innych norm prawnych, w szczególności nakreślonych zasadami RODO⁵.

Treść art. 2 ust. 1 pkt 23 ustawy AML/CFT wprost zobowiązuje każdego przedsiębiorcę działającego na podstawie ustawy z dnia 6 marca 2018 roku — Prawo przedsiębiorców⁶ do przestrzegania ustawy AML/CFT. Oczywiście w tym przypadku wyłącznie w „zakresie, w jakim dany przedsiębiorca przyjmuje lub dokonuje płatności za towary w gotówce o wartości równej lub przekraczającej równowartość 10 000 euro, bez względu na to, czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja, czy kilka operacji, które wydają się ze sobą powiązane”⁷.

Warto już na tym etapie opracowania podkreślić, że w procesie „zliczania gotówki” jako progu dla identyfikacji obowiązku przestrzegania ustawy AML/CFT przez każdego przedsiębiorcę należy uwzględnić interpretacje szefa Krajowej Administracji Skarbowej z dnia 9 grudnia 2019 roku. Wynika z niej, że jednorazową wartość transakcji dla celów płatności gotówkowych należy utożsamiać z ogólną wartością wiarytelności lub zobowiązań, określonych w umowie zawartej między przedsiębiorcą bądź stanowiącą sumę płatności wynikających z danej umowy. Innymi słowy, jednorazowa wartość transakcji odnosi się do wartości umowy jako głównego wskaźnika wartości, a nie poszczególnych kwot płaconych dokonanych za lub na zamówienie, czy też wysokość realizowanych rat⁸.

Można zatem przyjąć, że przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie usług aptecznych charakteryzują się wysokim ryzykiem prowadzenia działalności z naruszeniem ustawy AML/CFT. Mogą oni bowiem występować w obiegu prawnym, także w przypadku braku świadomości danego przedsiębiorcy, również

³ T.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 593 ze zm.

⁴ AML/CFT — Anti Money Laundering/Counter Financing of Terrorism.

⁵ Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych 2016/679.

⁶ T.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 24 ze zm.

⁷ T.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 593 ze zm.

⁸ Sygn. DPP13.8221.195.2017.CPIJ i sygn. DPP13.8221.198.2017.CPIJ w zakresie stosowania art. 19 ustawy z dnia 6 marca 2018 roku. Prawo przedsiębiorców.

jako instytucje, które w rozumieniu ustawy AML/CFT zobowiązane są do stosowania wobec swoich konkretnych klientów środków bezpieczeństwa finansowego w rozumieniu art. 33⁹ i zakresie określonym w art. 34 ustawy AML/CFT¹⁰. Mowa tu między innymi o niezbędności ich identyfikacji i weryfikacji oraz oceny ich zachowań zakupowych pod kątem występowania ryzyk w zakresie ML/FT¹¹. Do obowiązków tych zaliczyć należy również monitoring bieżący klientów pod kątem szeroko rozumianego potwierdzenia dysponowania przez przedsiębiorcę aktualną wiedzą o danych klientach¹². W tym przypadku, rzecz jasna tylko i wyłącznie, gdy wypełnione zostanie kryterium bazowe — formalne, o którym mowa powyżej, to jest — w art. 2 ust. 1 pkt 23 przywołanej ustawy¹³.

Niestety problem jest głębiej osadzony, niż mogłoby to wynikać tylko z wykładni językowej art. 2 ust. 1 pkt 23 ustawy AML/CFT, albowiem kryterium osadzone w treści przywołanego przepisu należy uznać za nieefektywne systemowo, gdyż nie przekłada się ono na oczywiste — jakby można było przyjąć — dalsze zachowania, które powinien podjąć przedsiębiorca w zakresie prawnym, czy też organizacyjnym w następstwie jego ziszczenia się, czyli stosowania środków bezpieczeństwa finansowego tak do „wytypowanego” już, jak i potencjalnego klienta.

Stanu tego nie zmienia art. 1 ustawy AML/CFT¹⁴, który wskazuje bezpośrednio na obowiązek określania przez jej pryzmat zasad i trybów przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu u zobowiązanych przedsiębiorców.

⁹ Artykuł 33 ustawy AML/CFT stanowi, że „instytucje obowiązane stosują wobec swoich klientów środki bezpieczeństwa finansowego”.

¹⁰ Artykuł 34 ust. 1 ustawy AML/CFT stanowi, że: „1. Środki bezpieczeństwa finansowego obejmują: 1) identyfikację klienta oraz weryfikację jego tożsamości; 2) identyfikację beneficjenta rzeczywistego oraz podejmowanie uzasadnionych czynności w celu: a) weryfikacji jego tożsamości, b) ustalenia struktury własności i kontroli — w przypadku klienta będącego osobą prawną, jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej lub trustem; 3) ocenę stosunków gospodarczych i, stosownie do sytuacji, uzyskanie informacji na temat ich celu i zamierzonego charakteru; 4) bieżące monitorowanie stosunków gospodarczych klienta, w tym: a) analizę transakcji przeprowadzanych w ramach stosunków gospodarczych w celu zapewnienia, że transakcje te są zgodne z wiedzą instytucji obowiązanej o kliencie, rodzaju i zakresie prowadzonej przez niego działalności oraz zgodne z ryzykiem prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu związanym z tym klientem, b) badanie źródła pochodzenia wartości majątkowych będących w dyspozycji klienta — w przypadkach uzasadnionych okolicznościami, c) zapewnienie, że posiadane dokumenty, dane lub informacje dotyczące stosunków gospodarczych są na bieżąco aktualizowane”.

¹¹ ML/FT — Money Laundering/Financing of Terrorism.

¹² Przykładowa karta monitoringu bieżącego w rozumieniu art. 34 ustawy AML/CFT dla przedsiębiorców na potrzeby wykazania rozliczalności. Przykład karty dla podmiotów realizujących znacząco szerszy zakres czynności będących następstwem obowiązków wynikających z ustawy AML/CFT. Karta została zaprezentowana w dalszej części publikacji.

¹³ Szerzej: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, red. W. Kapica, Warszawa 2020.

¹⁴ Artykuł 1 ustawy AML/CT stanowi, że: „Ustawa określa: 1) zasady i tryb przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu; 2) warunki wykonywania działalności gospodarczej przez niektóre instytucje obowiązane”.

Co więcej, nawet jasno zdefiniowane ostrzeżenie ustawodawcy, że od spełnienia wymogów ustawowych uzależniona jest możliwość wykonywania działalności gospodarczej przez niektórych przedsiębiorców, nie może w obecnym stanie bierności danych przedsiębiorców wobec systemu AML/CFT wykrzesać u nich inicjatywy przestrzegania podstawowych przepisów ustawowych w tym zakresie. Jak się wydaje, na stan obecny nie ma również wpływu samorząd aptekarski.

Z tych względów przyjęcie, że samo już znajdowanie się danych przedsiębiorców w kręgu zainteresowań polskiego ustawodawcy może potęgować zagrożenie wykazania niestosowania się przez nich do wymogów stawianych przez ustawę AML/CFT — w kontekście art. 50¹⁵, a tym samym — art. 52¹⁶ i art. 53¹⁷, czy też art. 51¹⁸ ustawy AML/CFT jako wyznacznika dla zasad obiegu informacji w grupie, nawet w obliczu tak twardego kryterium bazowego należy uznać za mocno płynne, czy też wręcz czasami niedorzeczne¹⁹. W szczególności dlatego, że przedsiębiorcy ci nie powinni podejmować działań określonych w ustawie AML/CFT dopiero z chwilą przekroczenia progu bazowego dla transakcji go-

¹⁵ Artykuł 50.1 ustawy AML/CT stanowi, że: „1. Instytucje obowiązane wprowadzają wewnętrzną procedurę w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu”, zwaną dalej „wewnętrzną procedurą instytucji obowiązanej”. Wewnętrzna procedura instytucji obowiązanej podlega bieżącej weryfikacji oraz w razie potrzeby aktualizacji.

¹⁶ Artykuł 52 ustawy AML/CT stanowi, że: „1. Instytucje obowiązane zapewniają udział osób wykonujących obowiązki związane z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w programach szkoleniowych dotyczących realizacji tych obowiązków, uwzględniających zagadnienia związane z ochroną danych osobowych. 2. Programy szkoleniowe, o których mowa w ust. 1, powinny uwzględniać charakter, rodzaj i rozmiar działalności prowadzonej przez instytucję obowiązaną oraz zapewniać aktualną wiedzę w zakresie realizacji obowiązków instytucji obowiązanej, w szczególności obowiązków, o których mowa w art. 74 ust. 1, art. 86 ust. 1 i art. 89 ust. 1.3. Do instytucji obowiązanych będących osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio”.

¹⁷ Artykuł 53.1 ustawy AML/CT stanowi, że: „1. Instytucje obowiązane opracowują i wdrażają wewnętrzną procedurę anonimowego zgłaszania przez pracowników lub inne osoby wykonujące czynności na rzecz instytucji obowiązanej rzeczywistych lub potencjalnych naruszeń przepisów w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu”.

¹⁸ Artykuł 52.1 ustawy AML/CT stanowi, że: „1. Instytucje obowiązane wchodzące w skład grupy oraz ich oddziały i jednostki zależne z większościowym udziałem tych instytucji mające siedzibę w państwie trzecim wprowadzają grupową procedurę w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, zwaną dalej «procedurą grupową», w celu wykonania ciążących na grupie oraz wchodzących w jej skład podmiotach obowiązków określonych w przepisach o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu”.

¹⁹ W mojej ocenie powyższe kryterium dobitnie świadczy o pewnej fikcji systemu AML/CFT, którą dostrzega już nawet oficjalnie również sam unijny ustawodawca. Potwierdzeniem postawionej tezy może być między innymi dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23 października 2018 roku w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnokarnych (Dz. U. L 284.2018.22), czy też sprawozdanie Komisji Europejskiej dla Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 października 2022 roku w sprawie ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, które mają wpływ na rynek wewnętrzny i są związane z działalnością transgraniczną.

tówkowej w relacjach z klientem lub klientami²⁰. W mojej ocenie działania takie powinny zostać przez takich przedsiębiorców nakreślone i realizowane już na przedpolu podejmowania działań biznesowych, także między innymi w ramach działań *compliance*²¹.

Teoretycznie zatem można byłoby przyjąć, że brak podejścia systemowego²² takiego przedsiębiorcy, czyli brak uprzednio dokonanej analizy zdiagnozowanych ryzyk, a co za tym idzie — brak podejmowania działań je mitygujących, powinien przekładać się wprost na zwiększone ryzyko jego działalności. Co więcej, w zakresie poruszonego zagadnienia dotyczy to również odpowiedzialności za świadome nierealizowanie obowiązującego prawa, czyli przepisów ustawy AML/CFT. Niestety, wiedza o wymaganych działaniach AML/CFT jest niewystarczająca. Świadczyć może o tym fakt, że nie odnajdziemy w zasobach proceduralnych danych przedsiębiorców jakichkolwiek procedur związanych z realizacją wymogu będącego następstwem przepisu art. 2 ust. 1 pkt 23 ustawy AML/CFT. Co gorsza, przy skrajnym odczytywaniu powyższych braków można przyjąć, że stan ten może być rzeczywistym obrazem nieprzywiązywania jakiejkolwiek wagi do działań, które powinny zostać nakreślone w ramach *compliance*. Może być również następstwem świadomego niedostrzegania w art. 2 teź ustawy warunków zmian dla prowadzonej przez tychże przedsiębiorców działalności.

Kluczem do odpowiedzi może być niestety również sam kształt polskiego systemu AML/CFT, którego obecna ułomność może być przyczyną masowego generowania pokładów luk w jego funkcjonowaniu. Przepis art. 2 ust. 1 pkt 23 w powiązaniu między innymi z art. 2 ust. 2 pkt 10²³ i art. 38²⁴ ustawy AML/CFT

²⁰ Także w kontekście projekcji zmian nakreślonych przez Komisję Europejską w jej sprawozdaniu dla Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 października 2022 roku w sprawie ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, które mają wpływ na rynek wewnętrzny i są związane z działalnością transgraniczną.

²¹ Szerzej: *Ryzyko odpowiedzialności karnej w działalności gospodarczej. Compliance 2022*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2022 i przywołana tam literatura.

²² System rozumiany tu jako czynności zorientowane na identyfikację zagrożeń oraz działań podejmowanych w celu zmitigowania zagrożeń — tak realnie występujących, jak i zakładanych (potencjalnych), które mają lub mogą mieć wpływ na działalność przedsiębiorstwa oraz przedsiębiorcy.

²³ W rozumieniu art. 2.2.10 ustawy AML/CFT klientem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której instytucja obowiązana świadczy usługi lub dla której wykonuje czynności wchodzące w zakres prowadzonej przez nią działalności zawodowej, w tym z którą instytucja obowiązana nawiązuje stosunki gospodarcze, lub na zlecenie której przeprowadza transakcję okazjonalną.

²⁴ Artykuł 38.1 ustawy AML/CFT stanowi, że: „1. Instytucje obowiązane przy uwzględnieniu rozpoznanego ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu mogą odstąpić od stosowania środków bezpieczeństwa finansowego, o których mowa w art. 34 ust. 1 pkt 1–3, w odniesieniu do pieniądza elektronicznego w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 roku o usługach płatniczych, pod warunkiem, że spełnione są następujące warunki ograniczające ryzyko prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu: 1) instrument płatniczy nie może być zasilony lub instrument ten ma maksymalny miesięczny limit transakcji płatniczych w wysokości równowartości 150 euro, która

należy bowiem zaliczyć do wyznaczników jego ułomności. Być może to właśnie sprawia, że system AML/CFT w sektorze usług aptecznych jest nie tyle marginalizowany, co raczej po prostu nieznan, bądź dobrze rozszyfrowany i dlatego niestosowany.

ZAKRES PROBLEMATYKI

Z nakreślonego już w uwagach wprowadzających przekazu można zauważyć, że aktualny problem w kontekście nieszczelności, czy też pewnej fikcji funkcjonowania polskiego systemu AML/CFT w sektorze usług aptecznych, osadzony jest głównie w niestosowaniu przez przedsiębiorców przepisów ustawy AML/CFT, w jego lukach, wewnętrznych sprzecznościach i w niezgodnościach systemowych.

Dla przykładu: środków bezpieczeństwa określonych w Dobrych Praktykach Dystrybucji²⁵ nie można utożsamiać z odbiciem czy też realizacją wymogów wskazanych w ustawie AML/CFT. Przede wszystkim z uwagi na nieco inny zakres odniesień, jak i zbyt wąski zakres definicyjny klienta.

Klientem w rozumieniu ustawy AML/CFT jest zarówno osoba fizyczna, jak i prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której instytucja obowiązana, czyli w przywołanych tutaj okolicznościach także przedsiębiorca, świadczy usługi lub dla której wykonuje czynności wchodzące w zakres prowadzonej przez nią działalności zawodowej, w tym z którą instytucja obowiązana nawiązuje stosunki gospodarcze lub na zlecenie której przeprowadza transakcję okazjonalną.

W Dobrych Praktykach Dystrybucji klient utożsamiany jest natomiast przede wszystkim z dostawcą, a nie klientem, na rzecz którego przedsiębiorca realizuje usługi apteczne pozostające w jego zakresie możliwości.

Niepodważalny zarazem jest również fakt, że zakresem usług aptecznych objęta jest sprzedaż zarówno leków, suplementów, czy też innego rodzaju asortymentu, który dostępny jest u danego przedsiębiorcy. Zatem klientem przedsiębiorcy będzie każdy, nie tylko dostawca, o którym mowa w Dobrych Praktykach Dystrybucji.

to kwota może być wykorzystana wyłącznie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; 2) maksymalna kwota przechowywana elektronicznie nie przekracza równowartości 150 euro; 3) instrument płatniczy może być wykorzystywany wyłącznie do zakupu towarów lub usług; 4) instrument płatniczy nie może być zasilony pieniądzem elektronicznym wydanym bez zastosowania środków bezpieczeństwa finansowego; 5) wydawca pieniądza elektronicznego prowadzi bieżącą analizę przeprowadzanych transakcji lub monitoruje stosunki gospodarcze w sposób umożliwiający identyfikację transakcji nietypowych lub transakcji, których okoliczności wskazują, że mogą mieć one związek z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu”.

²⁵ W rozumieniu rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2015 roku w sprawie wymagań Dobrej Praktyki Dystrybucyjnej (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1287), dalej: Dobra Praktyka Dystrybucyjna.

W tych okolicznościach trudno więc mówić o adekwatności zakresu działań, które muszą być realizowane wobec klienta w ramach stosowania środków bezpieczeństwa finansowego w rozumieniu ustawy AML/CFT do zakresu działań określonych w Dobrych Praktykach Dystrybucji. Nawet pomimo tego, że odnajdziemy tam co najmniej kilka środków mających cechy środków bezpieczeństwa finansowego, do których zaliczyć należy głównie czynności określone w rozdziale 5 rozporządzenia²⁶.

Jednakże, jak to już zasygnalizowano, podjęta problematyka osadzona jest również w kryterium stanowiącym o możliwości identyfikacji, weryfikacji, oceny ryzyk i monitorowania klienta przedsiębiorcy usług aptecznych w ramach wymogu stosowania przez niego środków bezpieczeństwa finansowego, które mogą być inicjowane w ramach realizacji transakcji²⁷ okazjonalnej, czyli nieposiadającej waloru stałości — pewności jej powtórzenia²⁸.

Zgodnie bowiem z treścią art. 35 ust. 3 ustawy AML/CFT środki bezpieczeństwa finansowego w odniesieniu do klientów, z którymi przedsiębiorca przeprowadza transakcję okazjonalną, może stosować dopiero w ramach progu 10 000 euro lub większego²⁹. Zatem realizacja transakcji okazjonalnej, której wartość nie przekroczy progu 9999,99 euro w gotówce, nie inicjuje obowiązku wynikającego z ustawy AML/CFT, jak i nie uzbraja przedsiębiorcy usług aptecznych w uprawnienie do przetwarzania danych klienta na kanwie przepisów RODO³⁰.

²⁶ Dla przykładu: przedsiębiorca otrzymuje dostawy jedynie od podmiotów odpowiedzialnych albo podmiotów posiadających zezwolenie — pkt 5.2.1, proces zatwierdzenia dostawców odbywa się przed pierwszym zamówieniem zgodnie z ustaloną procedurą, a jego wyniki są dokumentowane i okresowo weryfikowane — pkt 5.2.4, przedsiębiorca upewnia się, że dostarcza jedynie podmiotom uprawnionym — pkt 5.3.1, przedsiębiorca monitoruje, sprawdza nieprawidłowości w strukturze sprzedaży — pkt 5.3.2, przedsiębiorca bada, zgłasza właściwym organom przypadki niewłaściwej struktury sprzedaży — pkt 5.3.3, przyjmowanie produktów: sprawdzenie i odniesienie do wymogów dyrektywy 2001/83/WE — pkt 5.4.4.

²⁷ W rozumieniu art. 2.2.22 ustawy AML/CFT transakcją jest czynność prawna lub faktyczna, na podstawie której dokonuje się przeniesienia własności lub posiadania wartości majątkowych, lub czynność prawna lub faktyczna dokonywana w celu przeniesienia własności lub posiadania wartości majątkowych.

²⁸ W rozumieniu art. 2.2.22 ustawy AML/CFT transakcją okazjonalną jest transakcja, która nie jest przeprowadzana w ramach stosunków gospodarczych.

²⁹ Instytucje obowiązane stosują środki bezpieczeństwa finansowego w przypadku przeprowadzania gotówkowej transakcji okazjonalnej o równowartości 10 000 euro lub większej, bez względu na to, czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja, czy kilka operacji, które wydają się ze sobą powiązane.

³⁰ Zgodnie z treścią art. 4.2 RODO „przetwarzanie” oznacza operację lub zestaw operacji wykonywanych na danych osobowych lub zestawach danych osobowych w sposób zautomatyzowany lub niezautomatyzowany, taką jak zbieranie, utrwalanie, organizowanie, porządkowanie, przechowywanie, adaptowanie lub modyfikowanie, pobieranie, przeglądanie, wykorzystywanie, ujawnianie poprzez przesłanie, rozpowszechnianie lub innego rodzaju udostępnianie, dopasowywanie lub łączenie, ograniczanie, usuwanie lub niszczenie.

Co więcej, klientem dla przedsiębiorcy usług aptecznych może być na przykład zarówno klient, na rzecz którego wystawiono receptę (e-receptę), jak i *de facto* realizujący receptę³¹. Ta różnica jest nader istotna w kontekście możliwości prawidłowej identyfikacji klienta, jak i ewentualnego zliczenia wartości transakcji gotówkowych, które wskazywałyby na wystąpienie przesłanek z art. 2 ust. 1 pkt 23 ustawy AML/CFT. Przedsiębiorca nie może przy tym założyć, że klient „receptowy” i klient realizujący receptę to jedna i ta sama osoba.

Przyjęcie odmiennej optyki argumentacyjnej teoretycznie zlikwidowałoby wszelkie utrudnienia związane z niezbędnością zliczania transakcji oraz identyfikacji klienta itp., wobec którego przedsiębiorca zobowiązany jest obecnie stosować środki bezpieczeństwa w rozumieniu ustawy AML/CFT dopiero po przekroczeniu 10 000 euro. Niestety taki model założeń i dalszych działań wobec wybranego klienta na podstawie uproszczonej identyfikacji powinien zostać podważony w ramach wymaganej weryfikacji klienta, między innymi na etapie identyfikacji źródeł majątku — środków na zakup produktu.

Należy zatem przyjąć, że prawidłowa identyfikacja klienta dokonującego transakcji gotówkowej u przedsiębiorcy usług aptecznych na obecnym poziomie regulacyjnym jest co najmniej znacząco utrudniona, a raczej niemożliwa do zrealizowania bez naruszania zasad RODO.

Powyższe przekłada się na istotny element argumentacyjny. Sprawia, że można śmiało przyjąć, że obecny polski system AML/CFT jest nieskuteczny. Błądzi wraz z jego lukami prawnymi na łamach zakrzywionych statystyk, które budowane są na podstawie wadliwych danych statystycznych, gdzie jednostki współpracujące³² mają swój istotny wkład.

³¹ Przy uwzględnieniu możliwości posługiwania się dokumentem tożsamości innych osób.

³² W myśl art. 83 ustawy AML/CFT jednostkami współpracującymi są organy administracji rządowej, organy jednostek samorządowych oraz inne państwowe jednostki organizacyjne, a także Narodowy Bank Polski. Jednostki te zobowiązane są do opracowania instrukcji postępowania na wypadek sytuacji podejrzenia popełnienia przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, której na ogół niestety nie posiadają.

Przykładowa karta potwierdzająca realizowanie (w ramach rozliczalności)
monitoringu bieżącego³³

KARTA MONITORINGU

Osoba wypełniająca:	Za okres: 1.11.2022 r. – 30.11.2022 r.	Data wypełnienia: 1.12.2022 r.
------------------------	---	---

Dotyczy: Klientów obsługiwanych w ramach powierzonych zadań

Łączna liczba sumy obsługiwanych Klientów w okresie rozliczeniowym 00
Klientów:

Liczba Klientów:	wyższego ryzyka	00
	standardowego ryzyka	00
	niższego ryzyka	00

Liczba Klientów, wobec których nie są stosowane środki bezpieczeństwa finansowego z zastrzeżeniem realizowanego monitoringu pod kątem rodzaju i wysokości transakcji — art. 2.1.23 ustawy AML 00

Stwierdzam, że:

dokonana analiza przeprowadzonych transakcji w ramach stosunków gospodarczych wskazuje, że transakcje te:

są zgodne z wiedzą Spółki o Klientach, rodzaju i zakresie prowadzonej przez nich działalności*

nie są zgodne z wiedzą Spółki o Klientach, rodzaju i zakresie prowadzonej przez nich działalności*

posiadane dokumenty, dane lub informacje dotyczące stosunków gospodarczych:

są na bieżąco (bez zbędnej zwłoki, o ile wystąpi taka niezbędność) aktualizowane*

nie są na bieżąco aktualizowane*

dokonana analiza przeprowadzonych transakcji w ramach obsługi Klientów okazjonalnych wskazuje, że transakcje te:

³³ W ramach informacji zawartych w przypisie numer 12.

są zgodne z wiedzą Spółki o Klientach, rodzaju i zakresie prowadzonej przez nich działalności*

nie są zgodne z wiedzą Spółki o Klientach, rodzaju i zakresie prowadzonej przez nich działalności*

nie dotyczy

posiadane dokumenty, dane lub informacje dotyczące Klientów okazjonalnych:

są na bieżąco (bez zbędnej zwłoki, o ile wystąpi taka niezbędność) aktualizowane*

nie są na bieżąco (bez zbędnej zwłoki) aktualizowane*

nie dotyczy

w ramach przeprowadzonych czynności kadrowo-księgowych:

nie odnotowano nieprawidłowości w zakresie działania Klienta*

odnotowano nieprawidłowości w zakresie działania Klienta*

źródło pochodzenia wartości majątkowych będących w dyspozycji Klientów:

nie było poddane badaniu — brak niezbędności*

było poddane badaniu i:

nie wykazało nieprawidłowości*

wykazało nieprawidłowości*

*właściwe wskazać

Ponownie analizę poddano następujące — losowo wybrane — transakcje:

Nr transakcji Klient (indywidualny identyfikator Klienta)

Nr transakcji Klient (indywidualny identyfikator Klienta)

W następstwie dokonanej analizy powyższych transakcji stwierdzam, że:

nieprawidłowości nie ujawniono*

nie ujawniono dokumentów lub informacji, które mogłyby mieć wpływ na niezbędność:

rozwiązania stosunków gospodarczych

niedopuszczenia do realizacji transakcji okazjonalnej

przekazania GIFF zawiadomienia o okolicznościach, które mogą wskazywać na podejrzenie popełnienia przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu przez Klienta

przekazania GIFF zawiadomienia o powzięciu uzasadnionego podejrzenia, że określona transakcja lub określone wartości majątkowe mogą mieć związek z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu przez Klienta*

ujawniono nieprawidłowości*

Czytelny podpis lub inne oznaczenie identyfikujące osobę odpowiedzialną/wypełniającą:
.....

UJAWNIONE NIEPRAWIDŁOWOŚCI

W ramach dokonanych ustaleń stwierdzam, że w stosunku do Klienta:

1*

wyższego ryzyka

standardowego ryzyka

niższego ryzyka

Indywidualny identyfikator Klienta

Nazwa Klienta

NIP

KRS/CEIDG

PESEL/data urodzenia

Nr dowodu

należy podjąć działania w celu wyjaśnienia następujących okoliczności:

Działania i czynności w celu wyjaśnienia okoliczności udokumentowano w KARCIE WYJAŚNIEN

*właściwe wypełnić

Czytelny podpis lub inne oznaczenie identyfikujące osobę wypełniającą:

KOORDYNATOR AML		
W ramach realizowanego nadzoru, w tym na podstawie przeprowadzonej analizy losowo wybranej transakcji:		
Nr transakcji	Klient	(indywidualny identyfikator Klienta)
stwierdzam, że:		
☐ nie wnoszę zastrzeżeń/uwag ☐ wnoszę zastrzeżenia/uwagi		
Zastrzeżenia/uwagi:		
☐ Zarząd Spółki nie został poinformowany o zastrzeżeniach z uwagi na brak zastrzeżeń ☐ Zarząd Spółki został poinformowany o zastrzeżeniach		
W dniu:		
O godzinie:		
☐ Forma pisemna, w tym e-mailowa		
☐ Forma ustna, w tym telefoniczna		
Czytelny podpis lub inne oznaczenie identyfikujące Koordynatora AML		

Źródło: opracowanie własne

WNIOSKI

Ustawowe założenie, że przedsiębiorca usług aptecznych może występować w obrocie prawnym jako instytucja obowiązana w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 23 ustawy AML/CFT, a tym samym stosować w poszczególnych procesach z klientami detalicznymi (osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej) środki bezpieczeństwa finansowego, gdy wysokość transakcji okazjonalnych osiągnie lub przekroczy 10 000 euro, jest przykładowym obrazem fikcji polskiego systemu AML/CFT, w którym transakcje gotówkowe wiodą prym zagrożeń³⁴.

³⁴ Dla przykładu: *Mafia lekowa na celowniku CBA. Zatrzymano kolejne osoby z czterech województw*. Szerzej: <https://www.rynekzdrowia.pl/Prawo/Mafia-lekowa-na-celowniku-CBA-Zatrzymano-kolejne-osoby-z-czterech-wojewodztw,240022,2.html> (dostęp: 6.12.2022).

Nie oznacza to jednak, że nie można z formalnego punktu widzenia nie obciążać przedsiębiorców usług aptecznych ewentualną winą za brak stosowania przepisów ustawy AML/CFT. Dlatego też brak opracowanych i wdrożonych procedur przez przedsiębiorcę usług aptecznych na okoliczność realizowania transakcji gotówkowych w wysokości 10 000 euro lub większych należy traktować co najmniej jako delikt administracyjny³⁵.

Wydaje się tym samym, że lepszym rozwiązaniem byłoby wprost wymienienie w treści art. 2 ustawy AML/CFT przedsiębiorcy usług aptecznych jako instytucji obowiązanej, której ustawodawca nakreśliłby w sposób jednoznaczny obowiązek stosowania środków bezpieczeństwa finansowego od określonej, jednoznacznej, lecz znacząco mniejszej kwoty niż 10 000 euro³⁶. Na potrzebę taką — dla bez mała każdej transakcji — wskazuje wprost Komisja Europejska w sprawozdaniu dla Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 października 2022 roku w sprawie ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, które mają wpływ na rynek wewnętrzny i są związane z działalnością transgraniczną.

THE PHARMACY SERVICES MARKET AND THE POLISH ANTI-MONEY LAUNDERING REGIME: OUTLINE OF THE ISSUES

Summary

The Act of March 1, 2018 on counteracting money laundering and financing of terrorism obliges every entrepreneur to comply with it to the extent that he accepts or makes payments for goods in cash with a value equal to or exceeding the equivalent of EUR 10 000. Importantly, this obligation exists regardless of whether such a transaction is carried out as a single operation or several operations that appear to be interrelated. Therefore, this catalog also includes entrepreneurs operating in the field of broadly understood pharmacy services. However, the degree of their preparation for the application of the Act is not satisfactory. One possible reason for this may be that Article 2 of the Act does not explicitly state that entrepreneurs providing pharmacy services are to be identified with the obliged institution. This state of affairs may also stem from the fact that the Polish AML/CFT system is flawed and generates doubts about its functioning.

Keywords: AML/CFT Act, Polish AML/CFT system, occasional transactions, cash transactions, pharmacies, pharmacy services, money laundering, compliance

BIBLIOGRAFIA

Kaczmarek M., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Warszawa 2022.

³⁵ W kontekście rozważań M. Kaczmarek, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Warszawa 2022.

³⁶ W kontekście rozważań *Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, red. M. Dyl, M. Królikowski, Warszawa 2022.

- Mafia lekowa na celowniku CBA. Zatrzymano kolejne osoby z czterech województw*, <https://www.rynekzdrowia.pl/Prawo/Mafia-lekowa-na-celowniku-CBA-Zatrzymano-kolejne-osoby-z-czterech-wojewodztw,240022,2.html> (dostęp: 28.11.2022).
- Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, red. W. Kapica, Warszawa 2020.
- Ryzyko odpowiedzialności karnej w działalności gospodarczej. Compliance 2022*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2022.
- Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, red. M. Dyl, M. Królikowski, Warszawa 2022.
- Wasiak D., *The Polish AML system as a threat to the realization of constitutional freedoms and rights — overview of the problem*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2022.
- Wasiak D., *Transakcje ponadprogowe w biurach rachunkowych a instytucja czynnego żalu. Zarys problematyki*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2022.
- Wasiak D., Wygoda K., *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w kancelarii doradcy podatkowego. Praktyczny poradnik*, Warszawa 2022.

AKTY PRAWNE

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23 października 2018 roku w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnokarnych.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2015 roku w sprawie wymagań Dobrej Praktyki Dystrybucyjnej.
- Sprawozdanie Komisji Europejskiej dla Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 października 2022 roku w sprawie ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, które mają wpływ na rynek wewnętrzny i jest związane z działalnością transgraniczną.